

lateren moet nog volgen en zal in bepaalde gevallen ongetwijfeld tot een genuanceerder beeld leiden. Daarmee is niets gezegd ten nadele van deze verdienstelijke bundel. Hij is juist de smaakmaker die uitnodigt tot zulk onderzoek naar de onvermoeibare nieuwsgierigheid van deze kunstenaar en schrijver.

Z. R. W. M. von Martels

S. Stegeman, *Patronage en dienstverlening. Het netwerk van Theodorus Janssonius van Almelooven (1657-1712) in de Republiek der Letteren* (Dissertatie Nijmegen: [s. n.], 1996, xi + 412 blz., ISBN 90 9010025 3).

Op 23 juli 1692 had de geleerde medicus Theodorus van Almelooven in Gouda een diner georganiseerd vooreen groot aantal beoefenaars van de wetenschap. Belangrijke uitgenodigde leden van de Republiek der Letteren als Gronovius, Francius en Perizonius waren niet gekomen, maar Pierre Bayle, Jacques Basnage en Johan de Witt (zoon van de raadpensionaris) zaten aan. Deze en andere bijzonderheden treffen we aan in de dissertatie van Saskia Stegeman over Van Almelooven. Zij weet die te halen uit de ongeveer 3000 bewaarde brieven van en aan deze nogal traditioneel georiënteerde *polyhis tor*, sinds 1697 hoogleraar te Harderwijk. Aanvankelijk in de letteren en na 1701 ook in de medicijnen. Het onderwerp van haar boek is echter niet in de eerste plaats diens leven maar betreft de nonnen en gewoonten die een doorsneegeleerde in de gemeenschap van gelijkgestemden, die de Republiek der Letteren was, moest aanhouden om er te slagen. Het beeld als zouden zij, bepruikt en wel, in stoffige studeerkamers hun tijd doorgebracht hebben om gortdroge verhandelingen te schrijven is door buitenlandse studies als onjuist ter zijde geschoven. Een geleerdenleven werd in Van Almeloovens tijd juist gekenmerkt door de plicht tot contact, *communicatio*, en die werd uitgeoefend door brieven te schrijven over belangrijke onderwerpen, bij hem op (oud)historisch, filologisch en medisch terrein. Zijn grote bibliotheek en verzameling antiquiteiten waren daarbij belangrijke hulpmiddelen. Wilde men omhoog komen in de geleerdengemeenschap dan diende dat streven door patronage en dienstverlening te worden verwezenlijkt. Van Almeloovens carrière op dit gebied wordt door Stegeman zorgvuldig geanalyseerd. Hij wist alle middelen in het veld te benutten en dat zonder eigenlijk op enig terrein voor iets nieuws stelling te nemen, laat staan op dat van de politiek. Aanvankelijk trad hij ook persoonlijk op, zoals bij het diner of ging zich presenteren om zijn doelen, voornamelijk een professoraat, te bereiken. Schriftelijk contact zoeken en recommandatie met binnen- en buitenlandse hoogleraren en predikanten waren zijn belangrijkste activiteiten en goede relaties met uitgevers en journalisten hielden hem van alle verschijningen op de hoogte.

De auteur laat uitgebreid zien hoe dit verkeer geheel beheerst werd door conventies. Wie de kunst van het schrijven van een Latijnse brief met zijn geformaliseerde tekst, dus met juiste bewoordingen als *captatio benevolentiae*, een bescheidenheidsformule, betuigingen van vriendschap en dergelijke beheerste, had zijn bakens uitgezet en vond een gewaardeerde plaats. Maar al deze fraaie zinnen met hun plichtplegingen in brieven, opdrachten en andere schriftelijke neerslag van het onderlinge verkeer waren gericht op het verwerven van gunsten en — oneerbiedig gezegd — het laten fungeren van de aangeschrevene als kruiwagen. Het ging derhalve meer om de vorm dan om de inhoud van de boodschap. Van Almelooven — zo blijkt uit Stegemans boek — was een meester in deze vriendschapsretoriek en verdediging van fatsoensregels, die tegelijk met buitengewone berekening de versterking van zijn eigen plaats tussen de geleerden beoogde. Zo mocht alleen wie ooit concrete hulp had geboden in

voorkomende gevallen rekenen op vermelding in Van Almeloveens publicaties. Wie niet meer nuttig was, liet de Harderwijkse professor als een baksteen vallen om, wanneer hij dat noodzakelijk achtte, soms najaren de correspondentie weer op te vatten. En wel met het excuus het, nu onjuist gebleken, vermoeden te hebben gehad dat de correspondent was gestorven. Dat doet niet altijd aangenaam, ja zelfs opportunistisch aan. In tegenstelling tot zijn fungeren als zaakwaarnemer was Van Almeloveens latere optreden als patroon niet erg geslaagd, zoals uit diverse gevallen bleek. Hij zat te ver weg en kende te weinig hoogleraren van aanzien waar het studenten betrof. Ook door hem benaderde uitgevers dachten meer aan de harde commerciële realiteit van de boekenmarkt dan de door de idealen van de Republiek der Letteren bezielde hooggeleerde. Deze schatte herhaaldelijk zijn eigen invloed te hoog in en er bestond frictie tussen wat hij als vriendendienst aanbood en wat anderen van hem vroegen, zo kenschetst de auteur zijn optreden. Bij de lectuur van dit interessante en goed opgezette boek vragen sommige onderdelen wel wat veel van de lezer. Was het nu nodig de ontwikkeling van de briefschrijfkunst nog eens vrijwel in haar geheel te behandelen? Ook de verhandelingen over het postwezen doen wel erg uitgebreid aan en bovendien vervalt de auteur nogal eens in herhaling. Dat neemt echter niet weg dat hier een waardevolle studie ligt over een onderwerp dat in Nederland nog nauwelijks ontsloten was. Het boek zal zijn eigen plaats krijgen naast het recente werk van Luuc Kooijmans over vriendschap en overleven in ongeveer dezelfde periode.

E. O. G. Haitsma Mulier

R. de Schryver, *Max II. Emanuel von Bayern und das Spanische Erbe. Die europäischen Ambitionen des Hauses Wittelsbach, 1665-1715* (Veröffentlichungen des Instituts für europäische Geschichte Mainz. Abteilung Universalgeschichte CLVI; Mainz: Verlag Philipp von Zabern, 1996, xiii + 286 blz., ISBN 3 8053 1621 6).

Flapteksten zijn meestal niet de aangewezen weg om een indruk te krijgen van de kern van een boek maar er zijn uitzonderingen zoals in dit geval. Hier wordt van keurvorst Max II Emanuel gezegd dat hij zich voortdurend heeft ingespannen voor zijn eigen roem en de grootheid van zijn huis, maar niet voor Beieren. Na lezing van zijn boek kan men zeggen dat dit een juiste conclusie is. Er had nog aan toegevoegd kunnen worden dat dit niet alleen voor Beieren gold maar ook voor de Zuidelijke Nederlanden waarover hij jarenlang als gouverneur ten minste in naam het bestuur heeft gevoerd. Die vormen het uitgangspunt van deze studie van de Leuvense hoogleraar. Het boek sluit daarmee aan bij de traditie in de Belgische geschiedschrijving die zich richt op de betekenis voor de Zuidelijke Nederlanden van de bestuursperiodes van de Spaanse en Oostenrijkse gouverneurs, een traditie waaraan de auteur al in de jaren zestig bijdragen heeft geleverd. Uit die tijd stamt wellicht ook het idee voor dit boek, want hij vermeldt in zijn voorwoord dat het onderzoek ervoor zich over vele jaren in spaarzame vrije tijd heeft uitgestrekt.

Het kan worden beschouwd als een tegenhanger van die eerdere studies. Kregen daarin vooral de binnenlandse effecten van dat bestuur in de tijd van de Spaanse Successieoorlog de aandacht, nu staan de Beiers-dynastieke en internationale context centraal: de relaties van Max Emanuel met de Spaanse Habsburgers, zijn ambities en het internationale gemanoeuvreren voor de Spaanse erfenis. Zo wordt als het ware tegenover de graaf van Bergeyk die in de vroegere studies naar voren komt als een soort almachtige eerste minister, de figuur van Max Emanuel geplaatst als een tweede bron van politieke impulsen die bepalend waren voor het lot van de Zuidelijke Nederlanden. Alleen, de beide kaders dekken elkaar niet helemaal. Max Emanuels ambities